

Van Huishoudschool tot HeartHouse

Frank de Groot In de tweede helft van de 19de eeuw waren belangrijke sociale ontwikkelingen gaande. Vanuit een groeiend maatschappelijk bewustzijn ontstond een toenemende belangstelling voor emancipatie van de lagere sociale klassen: de 'verheffing van het volk'. In de jaren tachtig van de 19de eeuw pleitte in Den Haag de secretaris van de Nederlandsche Maatschappij ter bevordering van Nijverheid voor de verspreiding van kennis over goede voeding in arbeidersgezinnen, in navolging van een aantal landen waar al 'kookscholen' waren opgericht. De naam van deze secretaris was Frederik Willem van Eeden, de vader van de later in Bussum woonachtige schrijver en wereldverbeteraar Frederik.¹ Van verschillende kanten werd gepleit voor een opleiding tot huisvrouw: 'Zo wordt op goed ingericht huishoudonderwijs aangedrongen, door allen die de volksgezondheid, de volkswelvaart, de versterking van het volkskarakter en de maatschappelijke vrede voorstaan; alsmede door allen die kindersterfte, de tuberculose, het alcoholisme en het zedenbedervende kroegleven bestrijden.'²

De oorspronkelijke
villa aan de
Huizerweg 30
(later 54) in 1921

De Gooische Vakschool voor Meisjes

De geschiedenis van de Bussumse huishoudschool aan de Huizerweg begint in 1914. In dat jaar richtte de Vereniging van Huisvrouwen, afdeling Bussum, de Gooische Vakschool voor Meisjes op. Bij gebrek aan financiële middelen kon niet meteen in een eigen schoolgebouw worden gestart. Ondertussen gingen de

lessen wel van start: in september 1915 werd in een lokaal van de Koning Willemschool aan de Landstraat aan 44 leerlingen het vak 'huishouding' onderwezen. In de jaren daarna volgde uitbreiding met enige klassen in de voormalige Nederlands Hervormde kapel (later Studio Irene) en in de Luitgardeschool aan de Nieuwe 's-Gravelandseweg.

Op 8 september 1921 ging de school uiteindelijk van start in een eigen gebouw, een voor f 14.000,- (€ 6350,-) aangekochte villa aan de Huizerweg nummer 30. Na hernoeming in 1933 kreeg het gebouw het huidige huisnummer 54. De villa vormt nog steeds het vooraanzicht van het gebouw. De school voor meisjes bood naast dagonderwijs ook losse cursussen, zoals naaien of koken. In het eerste jaar volgden 48 meisjes uit arbeidersgezinnen dagonderwijs en maar liefst 279 meisjes en vrouwen namen deel aan (avond)cursussen. Een cursus kostte per keer 5 cent of als volledige cursus f 1. Het dagonderwijs bestond uit 2 leerjaren.

Verbouwen in de stijl van de Amsterdamse School

De school bleek zeer succesvol en al snel ontstond ruimtegebrek in de villa. Ook op andere locaties in Bussum werden lessen en cursussen gegeven, in scholen en villa's aan onder meer de Brinklaan en de Vlietlaan. Al in 1922 gaf het schoolbestuur opdracht voor een verbouwing van de villa tot een echt schoolgebouw. De aanbesteding werd gewonnen door architectenbureau Van der Goot en Kruisweg uit Bussum. Het bouwplan voor de uitbreiding werd bekostigd met een hypotheek van f 110.000,- en een lening van f 140.000,-. Dat waren forse bedragen: de gezamenlijke waarde in hedendaagse valuta bedraagt € 1.800.000,-. Bij de verbouwing werd tegen de zij- en achterzijde van de villa het schoolgebouw gerealiseerd, in de stijl van de Amsterdamse School. Kenmerkend daarvoor zijn het gebruik van baksteen en versieringen in de gevels. De grote entree (aan de rechterzijde van het pand) heeft een gemetselde omlijsting. Onder de dakgoot en onder de ramen lopen banden met afwisselend staand en liggend metselwerk. De vensters zijn aan de voorzijde horizontaal en aan de zijkant verticaal geplaatst. Ook het smeedijzerwerk aan het gebouw is in de stijl van de Amsterdamse School. De verbouwing werd eind 1928 afgerond. In januari 1929 konden de leerlingen na de kerstvakantie het gebouw, dat 13 klaslokalen telde, in gebruik nemen. Na 1929 steeg het leerlin-

genaantal naar 135 leerlingen en 226 cursisten en in de jaren daarna zelfs naar 250 leerlingen en 425 cursisten.

Linkergevel van de aanbouw, 1937

Huishouden in de crisisjaren

In de jaren dertig van de vorige eeuw leidde de economische crisis wereldwijd tot werkloosheid en armoede. In Nederland hadden alleen vakbondsleden enkele maanden recht op een werkloosheidsuitkering, maar dat was lang niet voldoende om van rond te komen. Armen waren aangewezen op kerkelijke en particuliere liefdadigheid. De overheid sloot daar op aan met gaarkeukens, voedselbonnen en arbeidsprojecten. Deze zogenaamde werkverschaffing zorgde voor een karig inkomen voor werkloze mannen. In Bussum zijn zo bijvoorbeeld het Bilderdijkpark en het vroegere openluchtzwembad bij het Mouwtje ontstaan.

De school bood ook hulp en verzorgde in de jaren 1934/1935 gratis naaicursussen voor vrouwen van werklozen. Ook werd hun geleerd hoe ze goedkoop en voedzaam eten konden bereiden. In 1939 kwamen levensmiddelen op de bon. De school gaf toen demonstraties 'koken in het groot' en 'koken in hooikist en kranten', zodat op brandstof kon worden bespaard.

Anders dan veel andere scholen had de Duitse bezettingsmacht het schoolgebouw tijdens

Kookles in 1938

de oorlogsjaren 1940-45 niet gevorderd voor militair gebruik. Desondanks moest de school na verloop van tijd sluiten. De lessen konden geen voortgang vinden door gebrek aan materialen, voedsel en brandstof.

Lhno-school Prinses Christina

In 1946 bestond de school, die inmiddels

voluit Industrie- en Huishoudschool van de Vereniging Gooise Vakschool voor Meisjes heette, 25 jaar. Dit jubileum werd in Concordia gevierd. Het huishoudelijke vakkenpakket werd aangevuld met algemeen vormende vakken zoals Nederlands, rekenen en natuurkunde. In 1953 werd de school aan de achterzijde opnieuw uitgebreid, tot de huidige omvang van het

gebouw. De school kon daarna ruimte bieden aan zo'n 400 leerlingen voor dagonderwijs. In 1957 nam de conciërge van het eerste uur, de heer Van Doorn, afscheid. Vanaf 1923 tot aan zijn pensionering had hij op de school gewerkt. Een van zijn werkzaamheden was het met een bakfiets rondbrengen van warme maaltijden in Bussum. Kennelijk werden de

De architecten die de uitbreidingen van de school hebben ontworpen.

Uitbreiding 1928

De uitbreiding van het schoolgebouw van 1928 is ontworpen door Van der Goot en Kruisweg Architecten. Sinds 1894 werkten de heren Jacob van der Goot en Cornelis Kruisweg samen. Zij hebben vele bouwwerken in Bussum en elders in het land ontworpen. C.J. Kruisweg (1868-1952) was een bekende Bussumer. Hij was medeoprichter van de Vereniging Openbare Leeszaal en samen met Van der Goot heeft hij de leeszaal aan de Generaal de la Reijlaan ontworpen. Kruisweg heeft in Bussum ook de functie bekleed van wethouder. Tevens was hij medeoprichter en ontwerper van de Gooische Hoogere Burgerschool (nu het Goois Lyceum) aan de Vossiuslaan. Andere voorbeelden van in Bussum gerealiseerde ontwerpen van zijn hand zijn de kerk van de Nederlandse Protestanten Bond (nu de Majellakapel) en veel villa's.

Uitbreiding 1953

De uitbreiding van de school in 1953 is verricht onder leiding van architect Ph. J. Hamers (1882-1966), de vader van de later bekend geworden kunstschilder Flip Hamers. Ph.J. Hamers heeft veel opdrachten uitgevoerd in het Gooi en elders in Nederland. Hij werd opgeleid door onder andere architect K.P.C. de Bazel. Behalve in architectuur was hij van jongs af aan geïnteresseerd in technische ontwikkelingen. Zo heeft hij samen met zijn broer omstreeks 1910 geëxperimenteerd met vliegtuigontwerpen. Met zijn gezin verhuisde hij in 1918 naar de door hem ontworpen woning aan de Gooilandseweg 14. In Bussum heeft hij o.a. autoraces georganiseerd op de Bussumergrintweg. Hij was oprichter van de Vereniging voor Vreemdelingen Verkeer Naarden-Bussum, waarvan hij tot 1940 voorzitter was.

kookkunsten die op de school werden aangeleerd zeer gewaardeerd.

Bij de invoering van de Mammoetwet in 1968 kreeg het huishoudonderwijs de benaming lager huishoud- en nijverheidsonderwijs (lhno), als onderdeel van het lager beroepsonderwijs (lbo). De dagopleiding werd in 1972 verlengd van een 2-jarige naar een 4-jarige opleiding. De school was in 1963 vernoemd naar prinses Christina, de nieuwe naam van de in 1947 geboren prinses Marijke. In 1978 werd de school gerenoveerd zodat deze aan de eisen van het onderwijs voldeed. De lokalen werden uitgerust met de modernste lesapparatuur zoals televisie, video, geluidsapparatuur, telmachines, typemachines, naaimachines, weefgetouwen. De school had bovendien een hypermoderne keuken.

Afscheid van Huizerweg 54

In de tweede helft van de jaren zeventig werd toegewerkt naar een fusie met de Lagere Technische School aan de Bottemastraat. De heer Klein, directeur van de LTS, zei in een interview uit 1975: 'de tendens is er dat veel meer jongens de kant van de verzorgende beroepen op gaan, terwijl meisjes kenbaar maken de technische kant op te willen. We hebben nog van doen met een rem, een soort schroom. Geïntegreerd onderwijs kan, zo blijkt ook in het buitenland, verandering brengen in die situatie.' De fusie kwam uiteindelijk in 1981 tot stand onder de naam Delta Scholengemeenschap. In 1986 trad ook de Irene-mavo toe tot de scholengemeenschap.

In 1989 vierde de scholengemeenschap het 75-jarig jubileum, gerekend vanaf de oprichtingsvergadering van de huishoudschool in 1914. Het jubileum werd opgeluisterd met een fototentoonstelling in het lts-gebouw aan de

Bottemastraat. Kort daarna, in 1990, verliet de Delta Scholengemeenschap het gebouw aan de Huizerweg. Het pand kwam via het rijk in handen van de gemeente Bussum. Vanaf juni 1993 kreeg het gebouw een multifunctionele bestemming en bood het onderdak aan een groot aantal (welzijns-)instellingen, clubs en verenigingen, waaronder de Historische Kring Bussum. Deze organisaties hebben vanaf 2015 een andere onderkomen moeten zoeken, omdat de gemeente Bussum het pand heeft verkocht. Sinds 2016 is er een centrum voor meditatie en mindfulness in gevestigd met de naam HeartHouse. In die naamgeving (HH) leeft de HuisHoudschool toch nog een beetje voort....

Schoonmaakles in 1938

Noten

1. Piet de Rooy, *Het zwaarste beroep – succes en falen van het huishoudonderwijs in Nederland, 1875-1940*. 1985, blz. 218.
2. Citaat zoals is gebruikt in het onder de 1ste noot aangehaalde artikel. Origine: J. Bruinwold Riedel, *Vakonderwijs voor meisjes I. Het vakonderwijs in koken en huishouden en de opleiding tot dienstbode*. In opdracht van de Nutscommissie voor Onderwijs. Amsterdam, 1908, blz. 6.

Bronnen

HKB-archief

Hamers, 'Te land ter zee en in de lucht', in: *De Gooi- en Eemlander* (24-10-2017).